

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Formanden skriver	2
Nyt fra hovedbestyrelsen	3
Øster Skadhede	4
Simer	6
Karmark	10
Gedemålgården	12
Nyt fra kredsene	15
Tanker over en pengeseddel	16

Tidsskrift for
Dansk Slægtsgaardsforening

Oktober - November 1997

Nr. 330 - 55. årgang

Øster Skadhede i Bøvling ved Lemvig har været i slægtens eje siden 1624 og ejes nu af 10. generation.

Aulsbygningerne er dog opført efter brand i 1938. Læs om Øster Skadhede på side 4 - 5.

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Kasserer og sekretær:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte, tlf. 45 80 25 37. Træffes bedst tirsdag og efter kl. 17. Postgiro nr. 8 08 31 42.

Ejendomskonsulenter:

Anders Frederiksen, Søndertoften 17, 9500 Hobro, tlf. 98 51 17 07. Telefax 98 51 17 06.
Michael Munthe Fog, Ingemannsvej 61, 4200 Slagelse, tlf. 58 56 74 44. Telefax 58 56 74 45.

Hovedbestyrelsen:

Formand:

Gårdejer Carl Martin Christensen,
»Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby,
tlf. 64 85 11 74

Næstformand:

Gårdejer A.C. Winther Hansen,
»Trillbakkegård«,
Korsbjergvej 3 b, Grydsted,
9240 Nibe, tlf./fax. 98 35 16 03
(Formand: Bladudvalget
og Himmerlandskreds)

Gårdejer Esben Saksager,
Lindager 6
9760 Vrå, tlf. 98 98 85 68
(Formand: Vendsysselkreds)

(Ovennævnte tre udgør
hovedbestyrelsens
forretningsudvalg).

Gårdejer Vagn Mathiasen,
»Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 49 19 38 37
(Formand: Nordsjællandskreds)

Gårdejer Poul Ancher Hansen,
»Stensebygaard«, Stensebyvej 23,
3730 Nexø, tlf. 56 48 84 60
(Formand: Bornholms Amt)

Gårdejer Arne Højland,
Bakkeøret 3, 4270 Høng,
tlf. 58 85 28 41
(Formand: Vestsjællands Amt)

Gårdejer Christian Lang Pedersen,
Lønninggaard,
Stevnsvej 142, 4671 Strøby,
tlf. 53 67 70 11
(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Jens Peter Hansen,
»Skovgaard«,
Ty-Hastrupvej 10 B, 4690 Haslev,
tlf. 53 68 12 67

Proprietær Jens Peder Skov Jensen,
»Hobygården«, Hobyvej 37,
4983 Dannemare,
tlf./fax. 53 94 41 63
(Formand: Udvalget for økonomiske
og landbrugsmæssige sager og
Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Poul Mahler,
»Egbo«
Sandager Kirkevej 30, Sandager,
5610 Assens, tlf. 64 79 10 20
(Formand: Fynskreds)

Gårdejer Elise Jensen,
»Højtoftgård«, Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 56 63 16
(Formand: Haderslevkreds)

Gårdejer H.C. Clausen,
Rosenvej 69
Ullerup, 6400 Sønderborg,
tlf. 74 46 12 86
(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Ernst Plagborg,
Lindevej 4, 7200 Grindsted,
tlf. 75 32 04 12
(Formand: Ribe Amt)

Gårdejer Else Christa Bollerup Nielsen,
Skrumagervej 1, Sønder Bork,
6893 Hemmet, tlf. 75 28 00 12

Gårdejer Mads Andersen,
Skårupvej 4, Hanning, 6900 Skjern,
tlf. 97 36 20 74
(Formand: Ringkøbing Amt)

Gårdejer Oluf Føns Knudsen,
Ribevej 88, Ødsted, 7100 Vejle,
tlf. 75 86 50 29
(Formand: Vejle Amt)

Gårdejer Henry Slemming,
»Ryttergaarden«,
Hammelevvej 18, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99
(Formand: Arkivudvalget
og Århus Amt)

Gårdejer Jens Skytte,
»Aldrupgaard«
Aldrupvej 3, 8860 Ulstrup
tlf. 86 46 35 14, fax. 86 46 45 21
(Formand: Midtjysk kreds)

Proprietær Frants Wetche
»Hvanstrup«
Hornumvej 95
9640 Farsø, tlf. 98 66 30 01

Gårdejer Ingrid Houbak,
»Gedemaalsgaard«,
Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Formanden skriver:

10. oktober 1997.

Efter en højspændt, og til tider dramatisk åbningsdebat torsdag, den 9. oktober, er valgfeberen drevet over for denne gang, og alle os, der er aktive i den kommunale valgkamp, kan koncentrere vore kræfter om dette.

Åbningstalen gav os datoen for folkeafstemningen om Amsterdamtraktaten, og vi ved nu, at det bliver den 28. maj 1998. Jeg forventer så et folketingsvalg i september 1998.

Hvad er det så, vi skal stemme om den 28. maj? Når vi hører debatten derom, kan man forledes til at tro, at det er en epokegørende udvikling, vi er på vej til.

Det er det ikke, men det er udtryk for en stabil og rolig udvikling i EU, og man kan med god ret spørge, om der er tale om så store ændringer, set med danske øjne, at det fordrer en folkeafstemning.

Der har i de senere år bredt sig en negativ holdning til EU, ikke mindst i borgerlige kredse. Det er måske forståeligt, fordi vi opfatter EU som et kæmpebureaukrati, der blander sig i småting, uden at løse de store opgaver, som vi havde forventet.

Jeg skal ikke forsvare alt i EU, men jeg mener, at der er gået mode i at give EU skyld for alle dårligdomme, uanset om de er selvskabte plager.

Jeg var aktiv i debatten op til EF-afstemningen 2. oktober 1972, da vi kom med i EF, og jeg brugte allerede dengang udtrykket: fædrelandenes Europa. Dette udtryk vedstår jeg den dag i dag, og glæder mig over, at mange af dem der i 1972 kun havde hånlige bemærkninger tilovers for dette synspunkt, nu også bruger udtrykket.

For mig har det grundlæggende været de frie markeds kræfter, men også den kendsgerning, at demokratiske lande i Europa, efter at have bekriget hinanden i århundreder, nu havde et politisk forum, hvor man talte sammen, og dermed sikrede freden i Europa.

I 1989 væltede Muren, og de østeuropæiske lande blev i større eller mindre udstrækning befriet for kommunismens åg, og en lang og trang vej skal betrædes for et liv i frihed og demokrati. Vi ved alle, at det er en svær proces, og skal det lykkes, må vi være åbne for nye demokratier i EU-samarbejdet.

Vi har nu hørt kommissær Ritt Bjerregaard fortælle den danske befolkning, at EU er et socialdemokratisk projekt. Magen til vās skal vi lede længe efter. Se blot, hvor svært det har været at få solgt idéen i dette parti!

Det kan ikke undre, at Ritt Bjerregaard kan finde på en sådan udtalelse, når man ved, at hun var EF/EU-modstander omtrent til hun blev ansat i systemet.

EU er et integreret samarbejde mellem demokratiske lande i Europa, og ingen politisk isme kan eller skal tage patent på det. Hvorfor skal vi stemme ja til Amsterdamtraktaten?

Det skal vi for at bevare freden i Europa, og for at sikre de nye demokratier i Europa.

Det skal vi for at Europa kan stå som en samlet enhed i verdensbilledet, hvor de store økonomiske kraftcentre i Østasien og Nordamerika er Europas naturlige konkurrenter.

Det skal vi for at sikre, at Danmark sidder med ved bordet, hvor beslutningerne træffes, og ikke blot efterlever beslutninger, der er truffet andre steder.

Prøv iøvrigt at læse traktaten med positive briller og glem fjendebillederne.

Jeg er ikke i tvivl!

Carl Martin Christensen.

Slægtsgaardsarkivet:

Landbrugsmuseet,
Gl. Estrup, Randersvej 4,
8963 Auning,
tlf. 86 48 48 16
(onsdag kl. 11-15), fax 86 48 41 82

Der er gratis adgang til arkivet, hvis man siger i porten, at man skal på arkivet.

Arkivarer:
Ejgil Overby, »Klausholm«,
Ansvej 12, 8620 Kjellerup,
tlf. 86 88 62 66

Aage Kirkegaard,
Fløjstrupvej 29, 8900 Randers,
tlf. 86 49 57 49

Ulrich Alster Klug
Smedetoften 32, 2.tv.
2400 København NV,
tlf. 38 33 19 12

Else-Margrethe Ransy,
Udbygade 19, 2200 København N,
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21
(fortrinsvis folketællinger)

Redaktion:

Ole G. Nielsen,
Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse,
tlf./fax. 53 58 40 16

Nr. 331 udkommer omkring
20. december.

Stof til dette nummer skal være hos
redaktøren inden den 20. november.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: Korsør Bogtryk ApS
4220 Korsør, tlf. 53 57 79 43
Fax 53 57 36 35

Nyt fra hovedbestyrelsen

Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse afholdt sit halvårslige møde den 8. oktober. Og traditionen tro var efterårsmødet henlagt til Gammel Estrup, hvor Dansk Slægtsgårdsarkiv logerer hos Dansk Landbrugsmuseum.

Landsformanden Carl Martin Christensen indledte med at takke Lolland-Falsterkredsen for et godt tilrettelagt og gennemført årsmøde. Herefter udtrykte han sin tilfredshed med slægtsgårdsrejsen til Island, hvor han sammen med hustruen havde været deltager.

Stråtagsforeningen på Fyn fik et par ord med på vejen, da støtten til bevarelse af kulturværdierne er betydningsfuldt, men det nødvendigvis ikke altid er sådan, at ejerne af en gammel bygning har forståelse for og penge til bevaringen.

Formanden glædede sig over det omfattende aktivitetsniveau, der er i de 15 kredse landet over.

Der var kommet en henvendelse til formanden fra et medlem, der syntes, at foreningens logo skulle broderes på foreningens fane. Efter nogen debat, blev man enige om, at respektere fanen, som den er, og ikke lade den udsmykke.

Derefter fortalte ejendomsrådgiver Anders Frederiksen om forventningerne til landbrugets fremtid. Færre mælkeproducenter, færre svineproducenter og færre planteavlere. De stærke producenter køber op, og de svage producenter forlader landbruget. Det ændrer strukturen, og efterlader deltidslandmænd.

Anders Frederiksen rettede derefter spørgsmålet: Har Slægtsgårdsforeningen en holdning til udviklingen med få driftenheder?

Det kom der en lang og livlig debat ud af, men intet svar på spørgsmålet. Derimod blev man undervejs i drøftelsen enige om, at man forventer at EU-støtten forsvinder og kontrollen med landbruget bliver. Man blev også enige om, at dansk landbrug har et informationsproblem. Landbruget er ikke med til at sætte dagsordenen for landbrugspolitikken, men kommer bagefter, når diskussionen er rejst fra anden og ofte landbrugsfjensk side.

Kasserer Inger M. Hansen orienterede om regnskabet, der så stabilt ud og fremlagde medlemsstatistikken, der ser godt ud, hvis bare de medlemmer, som er i restance vil indbetale kontingentet.

Formanden for *Arkivudvalget* Henry Slemming kunne bl.a. meddele, at arkivet og landbrugsmuseet gerne ville skabe en slægtsgårdsudstilling, som den vi så på Traktormuseet i Eskildstrup i forbindelse med årsmødet.

Arkivar Eigil Overby redegjorde for besøgstallet og glædede sig over de mange henvendelser fra slægtsforskere. Nogle besøger arkivet, men mange klarer henvendelsen gennem brev eller telefon.

EDB-registreringen går godt fremad, og man vil gå på internettet med registeret.

Fra *Bladudvalget* kunne formanden A. C. Winther Hansen meddele, at man gerne ville bringe navnene på modtagerne af Jens og Anna Jensens rejselegater, og man gerne så et samarbejde med Udvalget for økono-

miske og landbrugsmæssige sager, så man kunne få beskrevet aktuelle problemer i landbrug.

Redaktøren omtalte det kommende blads indhold, og planerne for gårdhistorier i det kommende halvår. Bladet skal dække hele landet, og det gøres bedst ved gårdhistorier.

Udvalget for økonomiske og landbrugsmæssige sager kunne ved formanden Jens Peter Skov Jensen meddele, at der hverken havde været afholdt udvalgsmøder eller vist initiativer siden sidste hovedbestyrelsesmøde.

Landsformand Carl Martin Christensen.

Derefter gik man over til *konstitueringen*.

Hovedbestyrelsen genvalgte Carl Martin Christensen til landsformand og A. C. Winther Hansen til næstformand.

Udvalgssammensætningen blev således:

Forretningsudvalg: Carl Martin Christensen, A. C. Winther Hansen og Esben Saksager.

Arkivudvalg: Henry Slemming (formand), Jens Skytte, Poul Mahler, Ingrid Houbak og Arne Højland.

Bladudvalg: A. C. Winther Hansen (formand), Elise Jensen og Elsa Christa Bollerup Nielsen.

Udvalget for økonomiske og landbrugsmæssige sager: Jens Peter Skov Jensen (formand), Mads Andersen og Esben Saksager.

Da konstitueringen var vel overstået takkede Carl Martin Christensen for valget, og sagde at det nu var 11. gang, at han var valgt til formand for dansk Slægtsgårdsforening, og det blev hans sidste år i Slægtsgårdsforeningens hovedbestyrelse. Samtidig bredte der sig munter latter i mødelokalet, for den stol, som redaktøren fyldte ud, kunne ikke modstå presset!

Efter at have generhvervet overblikket kunne den uskadte redaktør konstatere, at det ikke var alle beskåret at trykke en stol i bund!

Årsmødet 1998 afholdes 23. - 24. maj i Varde efter indbydelse fra Ribe Amt, som har tilrettelagt et interessant program for dagene.

Vendsysselkredsen indbyder til årsmøde 29. - 30. maj 1999 i Sæby og Sjælland Syd udtrykte interesse for værtskab år 2000.

Hovedbestyrelsesmødet sluttede med gensidig orientering om aktivitet og tanker i de enkelte kredse.

Under eventuelt omtalte A. C. Winther Hansen den planlagte EU-tur til foråret. (Se omtale side 15).

Øster Skadhede

Navnet Skadhede er kendt af radioavisens lyttere, for der kan man høre journalist Arne Skadhede. Han er søn fra slægtsgården Øster Skadhede i Bøvling sogn syd for Lemvig.

Der er usikkerhed om, hvornår slægten kom ind på gården Skadhede, men i 1624 og en længere årrække nævnes Sven Pedersen i Skadhede som dommer. Det var før man fik juridisk uddannede dommere, så embederne blev besat med hæderlige og begavede folk.

I Matriklen, som blev udarbejdet i årene 1682-1688, er Skadhede i Bøvling sogn angivet som en gård med godt 10 tdr. hartkorn og 41 tdr. land dyrket areal.

Gården var fæstegård under herregården Rysensteen, det gamle Bøvling Slot..

Ringkøbing Amt havde store hedearealer, og det satte præg på landet. Der var ikke mange byer i amtet, og i hedeegnene lå gårdene ene omgivet af deres jord.

I Bøvling sogn lå i 1682 landsby Øster Bøvling med 7 gårde og 7 huse med jord samt Nørre-Klit med 2 gårde. Foruden herregården Rysensteen var der 37 enkeltgårde, spredt over hele sognet, en af disse var Skadhede.

Sven Pedersens søn Peder Svendsen overtog i 1664 Skadhede, som han sad med indtil sin død i 1688, hvorefter sønnen Mogens Pedersen (1665-1729) kom til.

Han førte navnet Skadhede.

Mogens Pedersen var født i 1665 og døde i 1729.

Han efterfulgtes af sønnen Knud Mogensen (1695-1749), der var gift med Else Christensdatter.

Den næste ejer hed Søren Laursen Skadhede (1724-1799), og trods navnet, var han i følge kirkebogen en ægte født søn. Hans kone hed Karen Christensdatter. Og i deres tid på gården må Skadhede være delt i Øster og Vester Skadhede.

Hvornår næste generationsskifte gennemføres er

uklart, men i folketællingen 1787 er sønnen Kristen Sørensen (1755-1817) opført som bonde og gårdbeboer. Han var i 1784 blevet gift med Maren Christensdatter (1760-1831).

Det var Kristen Sørensen som i 1805 købte gården til selveje. Syvende generation på Øster Skadhede fulgte i 1817, da Kristen Kristensen Skadhede (1794-1866) købte gården af faderens dødsbo. Kristen Skadhede var i 1832 blevet gift med Ane Nielsdatter (1812-1883). Før ægteskabet havde moderen stået for husholdningen, og af folketællingen 1834 ses, at på gården var en plejesøn - Peder Gregersen på 12 år.

I 1838 flyttede Ane og Kristen Skadhede gården, så der blev passende afstand til Vester Skadhede.

Kristen Skadhede døde i 1866 og hans søn - Jens Kristensen Skadhede (1845-1923), som var 20 år - overtog gården, med moderen som husholder. Der var en karl og en pige på gården, og to logerende, der begge var snedkersvende. Han blev i 1870 gift med Margrethe Jensen (1842-1923).

I 1917 købte sønnen Søren Kristensen Skadhede (1884-1949) hjemmet. Han blev i 1917 gift med Karen Jensen fra Vester Krogshede.

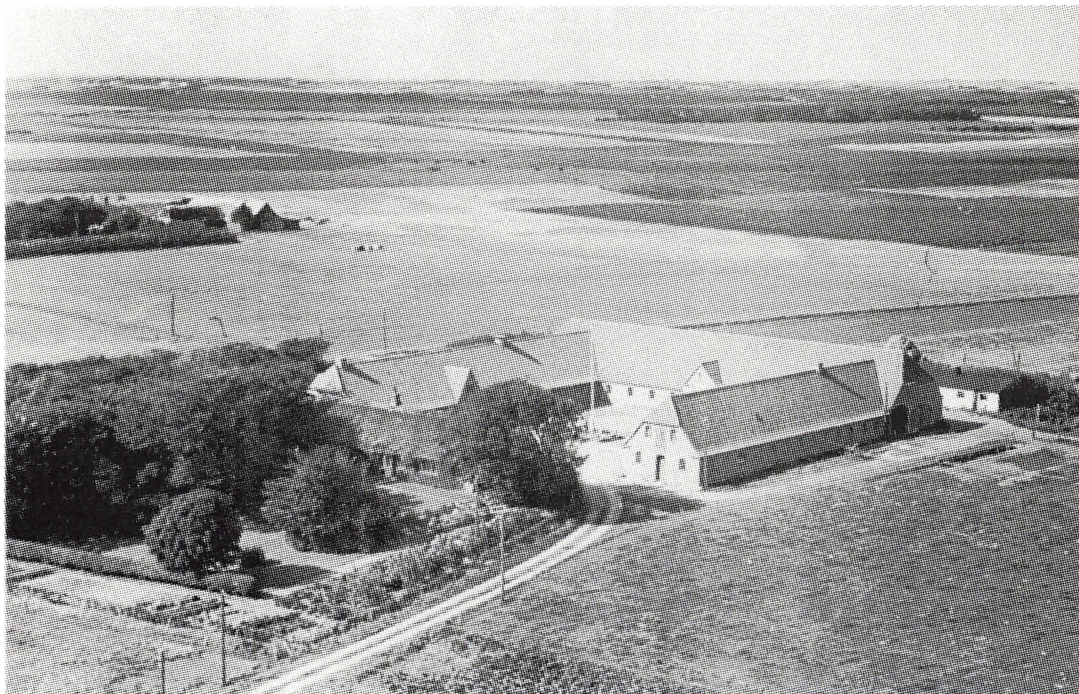
I 1938 brændte nogle af udlængerne, så gårdens profil væsentligst er fra nybyggeriet efter denne brand.

Til gården hørte 45 tdr. land hede beregnet til tørvegravning, og indtil 1926 var kun lidt af det opdyrket. Men Søren Skadhede fik opdyrket heden, hvilket var et meget anstrengende arbejde.

Han tilkøbte i 1942 33 tdr. land kær.

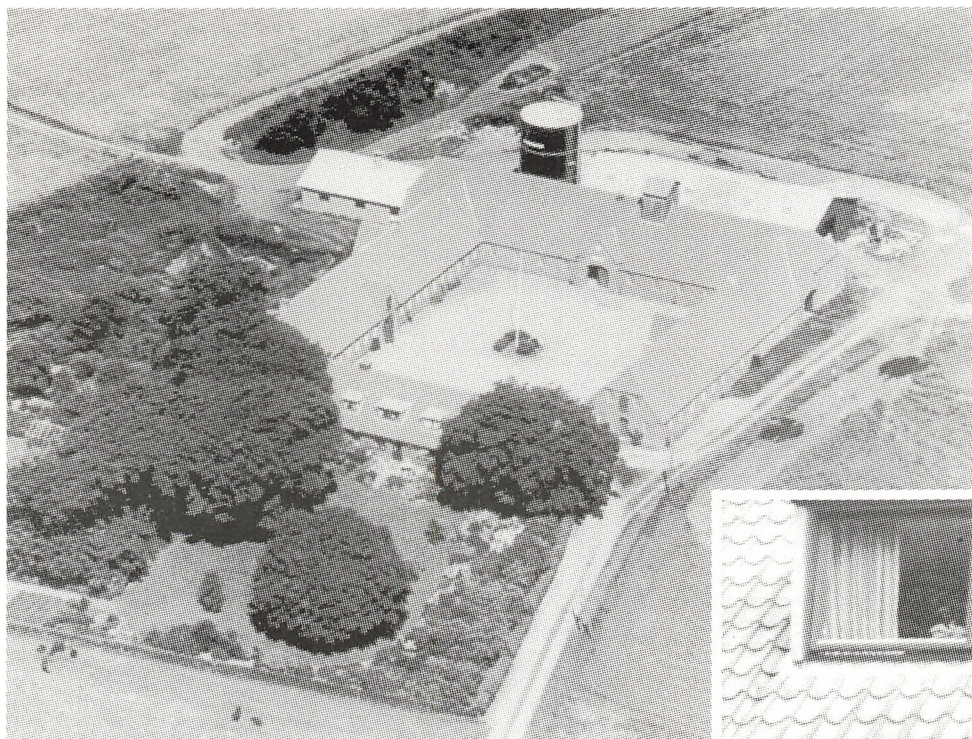
Søren Skadhede var svagelig, så allerede fra 1942 overtog sønnen Jens Skadhede driften. Han købte hjemmet i 1950 og blev samme år gift med Anne Marie Rasmussen fra Tommerup på Fyn. Jens Skadhede havde været fodermester hos hendes far.

Anne Marie og Jens Skadhede er tiende generation på gården, de har 4 sønner og 1 datter.

Øster Skadhede med det gamle stuehus.

Øster Skadhede o. 1980.

I 1957 fik Anne Marie og Jens Skadhede opført et nyt stuehus til afløsning for det gamle fra 1838.

I 1975 byggedes en ny kviestald og i 1979 maskinhus og kornsilo.

Til Øster Skadhede hører 62 ha, de 55 ha dyrkes, resten er mose, plantage og have.

Indtil 1981 var der køer på gården, derefter ombyggedes kostalden til slagtesvinsproduktion. I 1995 sluttede Jens Skadhede med svineproduktionen. Han driver fortsat 60 tdr. land af gården jord, mens 45 tdr. land, som ligger et stykke fra gården, gennem de sidste 8 år har været bortforpagtet.

OGN.

*Anne Marie og Jens Skadhede,
10. generation på Øster Skadhede.
Jens Skadhede har drevet gården
siden 1942 og i 1957 fik de bygget
nyt stuehus.*

Arne Højland.

75 år

Arne Højland, Høng fylder 75 år den 24. november.

Arne Højland sad i mange år med slægtsgården Kornommegård i Gierslev, der nu ejes af datteren og svigersønnen, men som Arne Højland fortsat driver.

Da Vestsjællandskredsens oprettedes i 1989 blev Arne Højland kredsens formand, og han har siden været medlem af Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse, hvor han er medlem af arkivudvalget.

Som formand i Vestsjælland, der lå hen som et åbent område for Slægtsgårdsforeningen, lykkedes det Arne Højland at styrke medlemstallet betydeligt, og tilmed samle de nye medlemmer til kredsens aktiviteter.

Den dynamiske kredsformand har god støtte af såvel sin hustru Inge Lise som af den øvrige kredsbestyrelse.

Foruden landbruget og slægtsgårdsforeningen, har Arne Højland også været aktiv i lokalsamfundet, hvilket medførte at han bl.a. har været medlem af Høng Kommunalbestyrelse.

OGN.

Simer

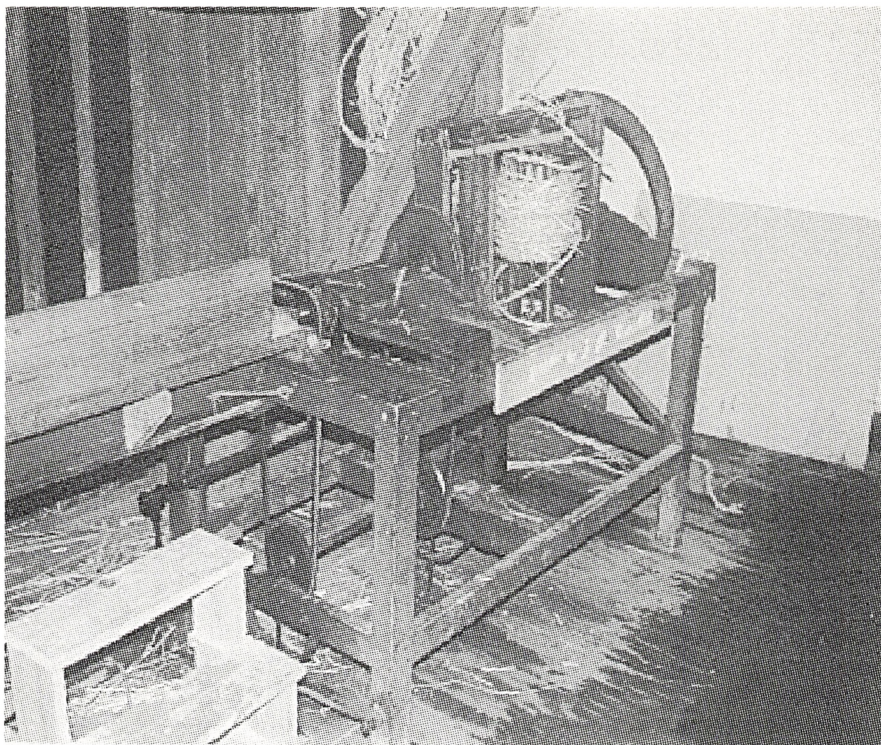
Fremstilling og anvendelse.

Af Kristian Rasmussen.

Sime, et lille beskedent ord, ordet er gammelnordisk og betyder snor. Da Island blev selvstændig, ville de ikke have danske eller internationale ord i deres sprog, så derfor erstattede de telefon med sime. Simer har ikke sat sig dybere spor i arkæologien, idet det meste er totalt forsvundet. Dog har man fundet snore fra forhistorisk tid, bl.a. ved nogle af moseligene. I en udgravning af en vikingegravplads i Rindum ved Ringkøbing fandt man en nål og en kniv indpakket i et stykke tekstil, og omvundet med en snor, der var snoet af to tråde, og så spørger man sig selv, er det en sime? Ringkøbing museum kan ikke på stående fod sige noget om det. Simer er nok hvad man i årtusinder har brugt som garn, når man tækkede tage.

Her i Danmark må man regne med at de har været brugt siden stenalderen, idet man jo nok har brugt strå og rør til at tække hytter med i årtusinder, ja helt op til nyere tid har man levet i et samfund hvor man kun kunne bruge egne produkter, idet samhandel med dagligvarer stort set ikke fandtes. Brugen af simer er verdensomspændende, idet naturfolk stadigvæk bruger simer. Jeg har talt med en mand, der i en årrække har arbejdet i Grønland, og han kunne fortælle at grønlænderne stadigvæk anvendte simer til forskellige formål. Også i fjernsynet (tysk N3), har jeg set at man strøg simer. Fjernsynet besøgte et naturfolk i Indien, og fulgte en familie, dog mest familiens smukke og meget charmerende datter. På et tidspunkt tabte hun et smykke, og pludselig stod faderen og strøg en sime på låret, til at reparere datterens smykke med. Det med simen blev iøvrigt ikke kommenteret.

Brugen af halmsimer har nok været mest og længst anvendt i Midt- og Vestjylland. På Sjælland, Djursland og dele af Østjylland har man dog i meget lang tid brugt tækkekæppe til at fastholde stråtaget med, dels har man haft lettere ved at skaffe sig adgang til kæppe, idet levende hegn og skovkanter, der ofte var bevoksede med pil og, eller hassel, har givet materiale nok. Materiale der ikke i samme grad var til rådighed i det mere træ og skovfattige Vestjylland. Dels to andre forhold gør sig gældende, nemlig den sandsynligvis mindre halm-mængde, samt at man var og er meget traditionsbundne. Revlingris er også i visse egne anvendt til simer, hvilket må have været et større arbejde. Man høstede revlingen med en revlingkrog, som var et træskaf med en krog med to grene i den ene ende, et kunne rive risene af buskene. Risene kunne så tørres i solen, hvorefter man kunne tærse bladene af med en plejl, ligesom man tærsker korn. Frosne ris kunne behandles på samme måde, og ellers tørres foran bageovnen når denne

Hjerl Hede.

gjordes klar til barning. Om barken skulle fjernes inden brug, ved jeg ikke, men de revlingsimer jeg har set på Herning Museum, var så vidt jeg erindrer uden bark. Skulle man fjerne barken, kunne man gnide den mod en riflet sten eller lignende. Til limer (koste) brugte man mest afbarkede simer, idet de betaltes med en højere pris. Revling har givet en meget stærk snor, og derfor anvendte man svære simer eller reb af revling som sikring til markredskaber, vel nok mest ploven. Man satte en revlingsime mellem trækraften (hesten) og ploven, det betød at hvis ploven stødte på en sten eller en anden forhindring, så knækkede simen. Det var jo lettere at erstatte et stykke sime end en plov. Metoden har forøvrigt været i brug ihvertfald siden vikingetiden. For at man kan anvende metoden, må der ligge en viden til grund. En viden om hvad en sime kan holde til, idet den jo skal kunne holde til at trække ploven, men knække inden det går ud over ploven. Halmsimer iblandt hår har man også lavet, især hvis man ville anvende dem til f.eks. fåretøjr, fårene æder ikke gerne hår. Simer lavet af hår alene har man også anvendt, fordi de har den fordel at de ikke strækker sig hvis de bliver våde. Desuden har skindstrimler været anvendt.

Simer har haft mange anvendelsesmuligheder, dog nok først og fremmest som tækket-råd, idet det jo kun er ganske kort tid af menneskenes tid her på jorden, at vi har brugt andet end naturmaterialer til vore huse. Væggene var fra først af, af træ, men senere også af sten eller gravet mere eller mindre ned i jorden, men fælles for alle huse var at de skulle have et tag der kunne holde regnen ude, og dertil har man tidligere kun haft strå, og så var det naturligt at anvende simer til at binde eller sy stråene fast med. Men også til mange andre formål har man anvendt simer, f. eks. i høsten til at binde neg med. Går man 150 - 200 år tilbage var høst-udbyttet, set med vore øjne, særdeles kummerligt, 4 - 7 fold var nok almindeligt, hvilket betød at også halm-mængden var lille og stråene var korte. Specielt byggen kunne man nok ikke binde uden at bruge simer. Man læser jo at i slutningen af det attende århundrede

høstedes det meste af byggen stadigvæk med segl, byggen må have været så kort at man ikke har kunnet fange stråene med leen. Det er først efter midten af 1850'erne at der kommer en væsentlig stigning i kornudbyttet, idet man da begyndte at anvende kunstgødning, nemlig fosforsyregødning, som frigør en del af det kvælstof der er bundet i jorden. Simer blev, ihvertfald her på Sjælland, i ret stor udstrækning anvendt som sne-skærme eller snehegn. Under og lige efter anden verdenskrig blev de fremstillet på deciderede fabriker, f.eks. den nu nedlagte "Sorø Stakitfabrik", der havde man efter sigende ca. 20 maskiner. (Det har været mig umuligt at finde en eneste maskine derfra). De simer man fremstillede var væsentligt sværere, end de der blev lavet på de små fodbetjente maskiner.

Simerne blev sømmet eller bundet til bukke eller pæle, normalt anvendtes 5 til 6 stk., og med godt resultat. Simer bundet eller flettet i en ramme, har man anvendt til døre, nok mest til halvdøre. Samme slags rammer kunne også bruges, helt eller delvis som loft, og da med en let lerklining og så kalket. Også til stolesæder og stolerygge har man anvendt simer, hvilket man endnu kan se rundt om på vore museer. Nok falder de lænestole der er lavet i løbebinding mest i øjnene, men man ser også stolesæder der er lavet af simer, og de viser flere forskellige teknikker ved fremstillingen af disse sæder.

I 1889 blev det bestemt, at over døre skulle man anvende ståltråd, for derved at hindre nedskridning af taget, ved brand, og derved blokere for evt. mennesker og dyr der var i bygningen. Det var begyndelsen til enden for brugen af simer som tækketråd, og da arbejdslønnen steg i 1890'erne, er det nok begrænset hvor meget man har anvendt simer som tækkegarn i vort århundrede. Få ting var så frygtet som ildebrand på landet. Mange ting blev forsøgt for at undgå eller begrænse risikoen, og de var vel ikke alle lige gode, men i 1860 fik en løjtnant Saxtorp patent på et ildgitter, der skulle sidde inde under tagskægget, og opfange et evt. nedskridende tag ved ildebrand. Gitteret viste sig at fungere fint, men af en eller anden grund, fik det ikke nogen stor udbredelse. Samme Saxtorp mente også at man kunne lave nogle af felterne i bindingsværket meget lette, så de kunne stødes ud, for på den måde let at få adgang til stalden, hvis der udbrød brand.

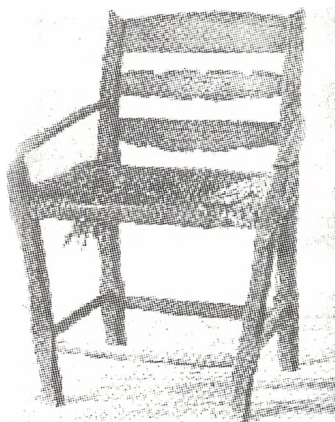
Første metaltråd man i tidernes morgen opfandt, var et rent uheld. En lille utæthed i en smeltedigel, betød at der sivede en ganske tynd stråle ud, og man havde den første tråd. Så skal vi helt frem til 1306, før Rudolph af Nürnberg opfinder en trådtrækkemaskine.

Han var våbensmed, og skulle bruge tråden til at fremstille ringbrynjer af. I slutningen af det attende århundrede opfandt man valser og valseværker, der kunne fremstille metaltråd ved valsning. Opfindelsen af telegrafien i 1837, og telefonen i 1876, betød et meget stort behov for ståltråd til ledninger, og i 1867 opfandt Georg Bedson i Manchester et kontinuerligt valseværk. Som en kuriositet kan nævnes, at de første selvbindere der kom til Danmark i slutningen af 1890'erne, brugte stål-

tråd til at binde med. Det blev absolut ingen succes, idet bønderne ikke ville bruge ståltråd, fordi de var bange for, at deres køer skulle tage skade hvis de fik ædt noget af det. Endvidere var der den samme risiko for dem selv, hvis der kom noget i øllet.

Fremstilling af simer

Teknikken ved strygning af simer med håndkraft er den, at man tager en lok halm, havrehalm er nok det letteste, idet den er sej og noget blødere end de andre kornsorter. Dog er halm af rug nok det mest anvendte. Man tager 6 - 10 strå, alt efter hvor tyk man vil have simen, så sætter man sig på en ikke for lav skammel eller stol, lægger neget foran sig, med venstre fod på negets tipende og rodenden ind over højre fod, så deler man stråene i to dele og vikler et strå om rodenden så delene holdes sammen. Mellem begge hænders tommel- og pegefinger holdes en del, nu føres højre hånd over til venstre, så at ballerne under tommelfingeren og lillefingeren kommer til at røre hinanden, hvorefter fingrene rettes ud, man skyder nu højre hånd over til højre og sætter derved begge delene i en snoende bevægelse, som fortsættes indtil højre hånds tommelfinger har nået den visk, der er kommet fra venstre side, så skal snoingerne være tilendebragt og hånden er i den stilling man begyndte med. Den begyndte simeende lægges på stolen ind under sædet, og fastholdes under hele processen, idet man skyder simen tilbage under sig, efterhånden som arbejdet skrider frem. Når simen skal øges, og det skal den, når der kun er nogle få tommer tilbage, så lægges nogle få nye strå ind ganske tæt på snoningen, dog skal man huske at man kun øger når den korte ende ligger til højre, med andre ord øgningen foregår altid fra højre side. For at give hånden den rette støtte, tager man sæde, således at højre fod sættes ret ned i gulvet, med knæet omtrent retvinklet, medens venstre ligger mere udstrakt, lidt lavere med knæet. Venstre hånd hviler mod venstre knæ. Vil strået ikke rulle eller sno, støttes højre underarm med et tryk af højre ben. Er strået for tørt, så man ikke ret kan gnide det rundt, er det ikke så galt at fugte den tørre glatte hånd jævnlig på en våd klud. En anden teknik er, at stryge simen på låret, men det skal være på det bare lår, ellers slider man bukserne op. Nok mest fordi man ofte gik i uldne bukser. Man tager en lok halm, eller et andet materiale, binder om den ene ende, med et strå og deler lokken, så

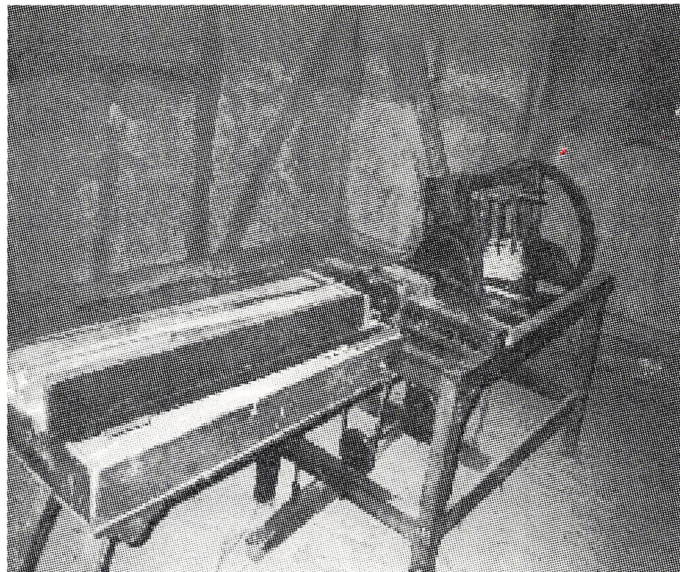

begynder man at rulle begge de to dele af lokken, når man har rullet nogle gange og slipper, vil de to dele forsøge at rette sig ud igen, med det resultat at de tvinder sig sammen, da de jo er bundet sammen. Rent umiddelbart vil jeg tro, uden at vide det helt sikkert, at det at stryge simer på låret, passer bedst til de tynde simer, idet jeg mener at man ikke kan styre tykke simer, når man ikke har fat i stråene, som når man bruger hænderne ved den anden metode. I forrige århundrede og tidligere var arbejdstid og fritid mere et begreb, end en realitet. Således blev mange karle på gårdene fæstet på den måde, at de skulle "stryge" en vis mængde simer på vinteraftener. De dygtigste karle kunne stryge op til 20 favne i timen. En ældre mand fortalte mig, at han som ganske ung havde været med til at stryge simer. Han var 95 år gammel. I hans hjem havde de haft en tærskemaskine, der kun bestod af cylinderen, det betød jo at halm, korn og avner lå i en stor bunke, som man så rystede for at få først halmen skilt fra, og så bandt man halmen sammen til et knippe, med en sime, som man lavede på denne måde: Man satte nogle strå fast et sted og begyndte at sno dem sammen, samtidig med at man gik baglæns, når nu simen var så lang som man ønskede den skulle være, hængte man den over en krog og vendte om, og mens man stadigvæk snoede simen kom man tilbage til udgangspunktet, så tog man simen af kroge, og den begyndte at sno sig sammen af sig selv, men man måtte dog hjælpe lidt til til sidst, for at man kunne få et rigtigt godt bånd.

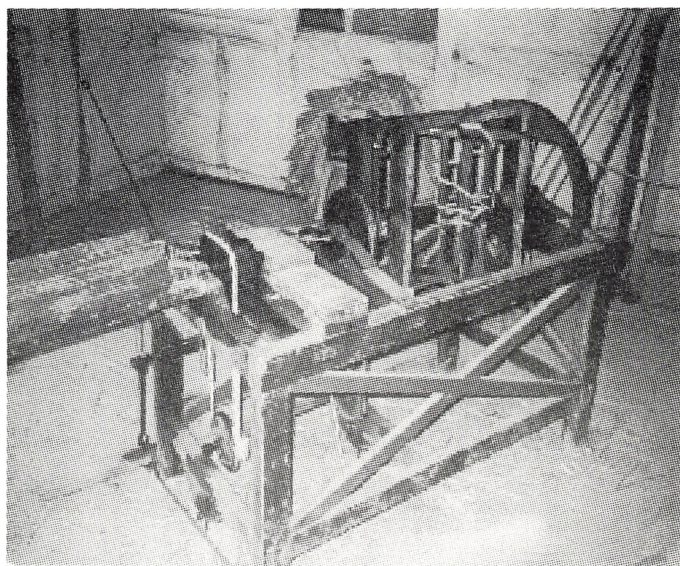
Herning Museum er i besiddelse af en fin samling simer, der er fremstillet af forskellige materialer, såsom halm, revling, hår og skindstrimler e.t.c.. Desuden har museet en video, lavet af en kortfilm, som nu afdøde museumsinspektør H. P. Hansen har optaget sidst i 1920'erne. Filmen viste forskellige håndarbejder, herunder en ganske kort sekvens af en mand, der sad og strøg simer med håndkraft. Filmen er blevet optaget i nærheden af Videbæk.

Maskiner til strygning af simer

Menneskene har jo altid søgt at lette arbejdet, såvel med simestrygning, som med andre ting. Det første hjælpemiddel til simestrygning, var en aksel med et håndsving i den ene ende, hvor så en mand kunne dreje rundt. I den anden ende fæstede man f. eks. 6 - 8 strå og manden begyndte at dreje rundt, en anden mand havde stukket stråene gennem et kohorn hvor spidsen var skåret af, gik nu langsomt baglæns efterhånden som stråene blev spundet sammen, samtidig med at han sørgede for at stikke nye strå ind når det var nødvendigt, for at simen kunne blive ensartet jævn. Siden måtte man tvinde to tråde sammen. Det kunne gøres ved at man satte dem fast i akselen og drejede engang igen. De første egentlige maskiner dukkede op omkring 1870, og så gik det slag i slag frem til første halvdel af 1880'erne. Opbygningen af maskinerne er meget lig hinanden, på trods af at der er udstedt en lang række patenter, men kontrollen var måske ikke så streng som i dag, i forrige århundrede gav man normalt eneretten for 5 år, og i visse tilfælde 10 år. Hvor mange maskiner der er fremstillet før eller efter uden at være patenteret, vides ikke. Maskinen begynder med et ilæggertrug der er delt i to smalle render, man lægger stråene deri i et antal som man synes det passer med simens tykkelse. Derfra føres strået frem mellem to valser der holder sammen på stråene, og samtidig drejer dem rundt, d.v.s. at de bliver spundet, idet valserne drejer vinkelret rundt på

Frilandsmuseet.

Odense.

fremføringsretningen. De to tråde der nu er spundet sammen, går nu gennem et hul og ind mellem to andre valser, disse roterer også og trækker derved trådene fremad og ind i en ramme der roterer, og derved tvinder de to tråde sammen til et reb. I rammen er der endvidere monteret en vinde der ruller simen op. På en af maskinerne på Gl. Estrup var der monteret endnu en ramme, den sad mellem to opstandere og kunne drejes rundt med et håndtag. Når vinden på maskinen var fuld, kunne man dreje rammen rundt og derved hurtigt tømme vinden, så man hurtigt kunne komme igang med igen at lave simer, mens en hjælper i mere ro og mag kunne rulle simen op i ringler, eller hvordan man nu ville opbevare sine simer. Der var dog også andre udformninger på simemaskiner. F.eks. maskinen på Varde museum og den store maskine ved Fakse. Forskellen består i, at vinden sidder midt i maskinen på en langsgående aksel, der er så en arm der fører simen i stilling, så den kan rulle omkring, og op på vinden. Om disse maskiner er yngre eller ældre end de andre, ved jeg ikke, men maskinen i Varde ser både gammel og skrøbelig ud.

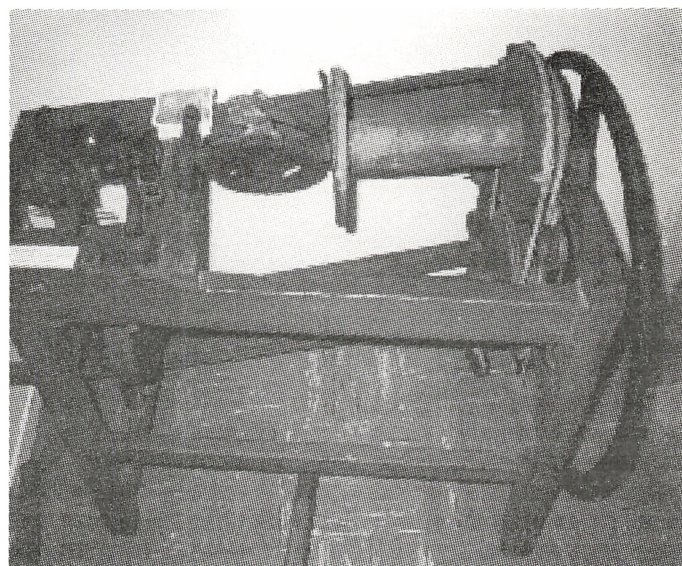
Også i Tyskland har man anvendt og fabrikeret simestrøm-maskiner. Fra firmaet F. A. Delmhorst i Weimar kom simemaskinen "Concordia". Den skulle efter sigende kunne anvendes til både plejl- og maskintærsket halm. Maskinen kunne leveres til både hånd- og motorkraft,

og har iøvrigt vundet flere priser. Specielt i sidste halvdel af sidste århundrede tog industrialiseringen fart på alle fronter, også landbruget nød godt af denne udvikling. F.eks. opfandt man egentlige maskiner til at lave simer på. Hvis jeg ikke husker meget fejl, (jeg har mine oplysninger gennem telefonen), er det ældste patent dateret 2/2 1870, og er på den maskine der står på Nationalmuseet i Brede. På den maskine er der et støbejernsskilt hvorpå der står: "C Jensen Skeen". Skeen ligger 15 km nord for Hjørring. Endnu en maskine er udstyret med et støbejernsskilt, nemlig den der står i "Den Fynske Landsby", hvorpå der står: "T. C. Nielsen Hjørring Patent 248". (Den er nok identisk med den på Hjerl Hede). Hjørring Museum oplyser at T. C. Nielsen ejede Hjørring Maskinfabrik i tiden fra 1876 til 1885, så patentet må jo være udstedt i dette tidsrum. Yderligere patenter på simemaskiner blev udstedt, med 2 i 1880 og 1 i 1881 i Københavns omegn og i Roskilde. Indtil Patentdirektoratet blev oprettet i 1895 blev alle patenter udstedt af kongen, et brev holdt rigtigt i kancellistilen: "Vi Christian den Niende af Guds Nåde Konge til Danmark, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg. Gøre vitterligt." o.s.v.. Selvfølgelig skrevet med gotisk skrift, og også det efterfølgende der er skrevet med hånden, er skrevet med gotisk skrift.

Der findes en del simemaskiner rundt om i Danmark. Museet på Fur må nøjes med et maleri af en, mens landbrugsmuseet på Gl. Estrup har ikke mindre end 4 maskiner, som dog alle er anbragt på lageret. De var mere eller mindre identiske med maskinerne på Hjerl Hede og i Den Fynske Landsby, dog var en af dem udstyret med en form for en ekstra vinde, der bestod af en firkantet ramme, der sad mellem to opstandere, og kunne drejes rundt så man hurtigt kunne tømme den rigtige vinde, når den var fuld og dermed hurtigt komme igang med arbejdet igen. Detaljer kan godt være smuttet, da maskinerne stod brokket sammen med andre ting. Også frilandsmuseet i Glud har en maskine som er udstillet, det samme gælder museet i Varde, men den er af en lidt type end de andre, idet den teknisk er mere lig med en stor maskine der står hos en privat mand nogle km syd for Faxe Ladeplads. Den bruges iøvrigt kommercielt, idet det sker at dekoratører køber simer til dekoration, men disse simer er normalt væsentligt tykkere end dem man laver på de små fodbetjente maskiner.

Varde museums simemaskine er et fint bevaret eksem-

plar, men af en lidt anden type og konstruktion end de andre jeg har set. Dog er grundbestanddelene de samme. Stråene kommer ind fra enden, passerer to glatte ruller og drejer vandret ind. De to spindeaggregater sidder meget mere på skrå end på de andre maskiner, og en smule forskudt for hinanden. På drivhjulene var der en fure for snoretræk, hvorimod trækhjulet der sad på den langsgående aksel var glat. Simerne gik derefter gennem et hul, der syntes at være noget mindre end på de andre maskiner. Efter at de var tvundet, gik de over et ca. 10 cm bredt stykke rundet jern, med en form for stop i begge ender, et vinkelformet jern der drejer rundt om den øverste aksel. i remmen (en snor) var der bundet en snor med en sten i den ene ende, jeg regner med at det var for at regulere farten. Men alt i alt så den mere primitiv ud end de andre maskiner. Den så mindre ud, men der var heller ikke noget ilæggebord. Systemet på Vardemaskinen er iøvrigt det samme som det på den store industrimaskine ved Faxe. Museet havde også et maleri af Chr. Lyngsbo, der viste en mand der "strøg" simer. Der er selvfølgelig flere maskiner fordelt rundt om i Danmark, ligesom der findes mennesker der ligger inde med mere viden om simer og simemaskiner, så jeg håber, med tiden, at finde frem til mere af det. Jeg har mødt en enestående interesse og hjælpsomhed overalt på museer, hos virksomheder og privatpersoner, hvilket jeg takker for.

Varde.

Velkommen til nye medlemmer:

Gårdejere
Kirsten Garde og Kurt
Nielsen
»Pilegaard«
Bendslevvej 12, Hårslev
4262 Sandved

Gårdejere
Bodil Kirkebjerg og Knud
Flemming Hansen
Haldager Mark Vej 1
4250 Fuglebjerg

Gårdejere Lykke og Hans
Jørgen Poulsen Fischer
»Gammelgaard«
Favstrupvej 65
6070 Christiansfeld

Planteavlskonsulent
N.P. Bladt
Bjørnøvej 3, Starup
6100 Haderslev

Proprietær
Hans Chr. Holst
»St. Langheden«
Skelgårdsvej 54
9340 Aså

Gårdejere
Jutta og Hans Bay
Snaremoesevej 11
5900 Rudkøbing

Gårdejere
Inge Lise og Esben Syrak Jensen
»Sofielund«
Alleskovvej 44
5600 Faaborg

Gårdejere
Hanne og Vagn Pedersen
»Grønbjerggaard«
Søllestedvej 76
5610 Assens

Gårdejer
Troels Lyck
Nydamvej 50, Øster Sottrup
6400 Sønderborg

Karmark

*Af Ulrich Alster Klug,
Dansk Slægtsgårdsarkiv.*

Skeelserne ejede i deres velmagtstid ti hovedgårde. Disse gårde er alle afbilledet i riddersalen på Gammel Estrup. De otte på gobeliner og de to sidste kun på et maleri, idet disse gårde (Karmark og Skern) blev købt til efter riddersalens udsmykning.

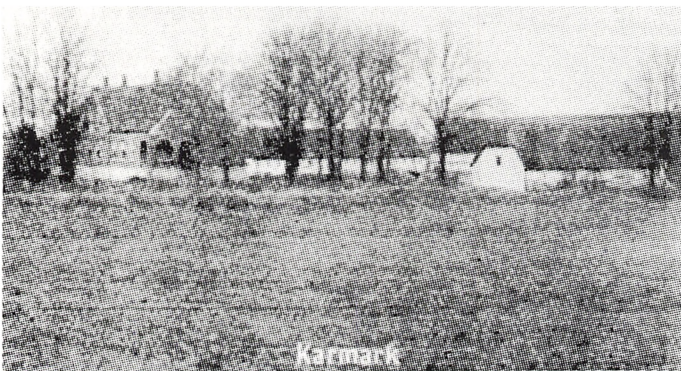
Den ene af de to tilkøbte gårde, nemlig Karmark hovedgård i Skern sogn, Viborg Amt, skiller sig umiddelbart ud fra de andre. På billedet ses en pauver bindingsværksbygning, hvis udseende nok kunne være almindelig for den tid, men sammenlignet med Skeelernes andre hovedgårde, var der ikke meget at prale af. Billedet er da også placeret i et hjørne bag døren til tårnværelset, hvor de fleste besøgende aldrig vil finde på at lede efter noget interessant! Denne gård er heller ikke længere en hovedgård, og derfor ikke omhandlet for sig i det store værk "Dansk Slotte og Herregårde". Gården skiller sig således ud derved, at den som hovedgård var ret sølle, og for en almindelig gård derved, at dens fortid er glørværdig.

Første gang Karmark nævnes er i sidste halvel af 1200-tallet, hvor drosten Peder Nielsen Hoseøl ejede den. Dengang lå her en borg, og denne borg pantsatte siden Christopher den 2. af Bayern til grev Gert af Holsten, den kullede greve. Da kong Valdemar 4. Atterdag efterhånden indløste stadig større dele af Danmark, kom turen omkring 1340 til Karmark, der nok kunne være af betydning, fordi den var en borg.

Borgens historie er derefter dunkel. Sandsynligvis er borgen blevet solgt eller mageskiftet bort til en adelsmand, og selve borgbygningen blevet revet ned, da dronning Margrethe den Første påbød, at alle adelige borge skulle nedbrydes. Borgen forsvandt i hvert fald, og i stedet fortsatte Karmark som almindelig hovedgård.

Ved matriklen 1662 nævnes Karmark som en gård under Overgaard, kort efter blev den dog knyttet til Skern hovedgård, med hvilken den hørte sammen til 1813.

Ved oprettelsen af grevskabet Skeel blev Karmark og Skern i begyndelsen af 1700-tallet købt af Chresten Skeel. Den bortfæstede jord og den retslige myndighed overgik til hovedsædet for lenet, så hovedgårdene blev reduceret til avlsgårde. Skern havde allerede en statelig hovedbygning og desuden et større jordtilliggende, så

Karmark gård o. 1940.

den beholdt i hvert fald af navn sin tidligere status. Karmark havde dog også et aktiv, nemlig en i 1650 opført vandmølle, som endnu ligger ved den sø, der sikkert har fungeret som voldgrav om borgen Karmark. Det er rimeligt at formode, at både Karmark og Skerns bønder har skullet lade deres korn male på Karmark mølle.

I den næste periode er Karmarks historie ret trist. Den drives ved forpagtere og forvaltere, og disse personer, er kun spredt nævnt som boende på Karmark.

Karmark nævnes i hoverireglementet 1773-74 som en ufri avlsgård, der drives ved fæstebønders hoveri. Hoveriet blev iøvrigt sat ned med "de til Faare klipningen samt til Vahres og Veyes Reparation ansatte Spand og Gang Dage, siden Faareklipningen icke af Bonden maa fordres, men veyreparation bliver uden billetten at forrette". D.v.s. at bønderne under alle omstændigheder havde pligt til at udføre arbejde på vejene, mens man ikke måtte kræve hoveri i form af fåreklipping. - Om Scheelerne fik compensation for nedsættelsen i form af andet arbejde, siger protokollen intet om. Sigende nok udtaler kommissionen sig altså om arbejdets art, ikke dets mængde!

Skern var på 36,69 tdr. hartkorn og Karmark 11,19 tdr. hartkorn. Til gårdene var henholdsvis 26 og 16 fæstegårde knyttet. Gårdene fra Karmark var i retslig henseende lagt under Skern.

I 1813 solgtes Karmark og Skern hovedgårde af grevskabet Scheel. Begge gårde gennemgik væsentlige ændringer i løbet af få år. Skern blev først købt af en af de såkaldt godsslagtere. Han lod Skerns egen jord blive ved den, men solgte alle fæstegårdene samt Karmark til et konsortium bestående af egnens bønder. Bønderne lod jordene udskifte og Karmark blev tilovers, da ingen af konsortiets medlemmer ønskede gården. Den blev derfor solgt igen.

Den næste ejer delte gården i to, nemlig den vestlige del, der inkluderede møllen, og som får et lille jordtilliggende på 2,66 tdr. hartkorn, og den større del mod øst, som får 8,82 tdr. hartkorn.

Et billede af gårdene og resten af ejerlavet får man i matrikelkortet fra 1815, det, der siden blev ophøjet til originalkort 1 for matriklen 1844, den endnu gældende. Til kortet knytter sig en sogneprotokol, hvori beregningen af hartkornet er udført.

Protokollens beskrivelser af gårdene lyder :

Karmark Gaard Mnr. 7. "En samlet Lod omkring Gaarden sydøstlig for Skiern Hovedgaard" Gårdens samlede areal var 4.054.170 kvadratalen, svarende til 293,93 tdr. land, og det sattes til 8,82 tdr. hartkorn.

Karmark Mølle, Mnr. 8. "En hovedlod omkring Møllen, sønden for Skiern Hovedgaard og vester for Karmark Gaard, en Englod nordøstlig for Møllen og en Englod nordligere ved Aaen, østlig for bemeldte Hovedgaard. Mølleskyld 14 tdr. 7 skp. Møllen har Overfaldsvand, som til enhver Tid af Aaret maatte afbenyttes". Arealet var 1.001.040 kvadratalen, svarende til 71,5 tdr. land og det sattes i hartkorn til 2,66 tdr.

Når jorden både blev opgjort i tønner land og i tønner hartkorn, skyldtes det, at jordskatterne blev opkrævet efter det forventede udbytte af jorden, og dette måltet i tønner hartkorn (rug og byg).

Møllen var købt senest 1815 af Søren Thorup, og i hans slægt eje er møllen blevet til vore dage. Det seneste ejerskifte skete i 1972, hvor en efterkommer, der også hedder Søren Thorup, overtog gården.

Denne gård blev altså en slægtsgård, endda med den gamle, fredede møllebygning fra 1650 som værdigt aktiv.

Til ejendommen, der er på 82 ha, hører også fredskov.

Karmark Mølle o. 1990.

Den østlige del blev til Karmark gård. I 1813 fik den bygninger i bindingsværk. Denne gård blev aldrig en slægtsgård.

I 1815 købte Anders Jensen Aarup Karmark Gård. Han var da forvalter på Ulstrup, en af Skeelernes andre hovedgårde, og har derfor haft mulighed for at kende Karmark på forhånd.

Anders Jensen Aarup var søn af en gårdmand på Aarupgaard i Kvorning sogn, et nabosogn til Skern. Faderen var først fæster af gården, men købte den fri. Anders havde arbejdet sig op. Han var først skriver på Clausholm, og allerede dengang tog han navn efter sin fødegård. Derefter blev han forvalter på Ulstrup, og nu ville han prøve kræfter med egen jord.

Han havde kort tid forinden giftet sig med præstedatteren fra Vr. Velling, og derved skaffet sine kommende børn fornemme forfædre, da hun fra både mødrende og fædrende side stammede fra fremtrædende præsteslægter, bl.a. Høxbro, Langballe, Seidelin og Luxdorff. Anders Aarup var ved vielsen 41 år, og hans brud, Karen Lund, 17 år. De blev, som moden var blandt finere folk på den tid, gift hjemme i stuen, men dertil krævedes mod betaling kongens tilladelse.

Vi kan udregne, hvordan disse ægtefolk lærte hinanden at kende, for en af Karens faddere boede på Ulstrup. Det er derfor en nærliggende tanke, at de har lært hinanden at kende gennem deres forbindelser til Ulstrup.

Da Vr. Velling og Skern sogne allerede da udgjorde et pastorat, kunne Aarup hver søndag have glæden af at høre sin svigerfader prædike. Med det søde også det sure. Præsten kom til at begrave to af sine børnebørn. Ialt fik Karen og Anders Aarup ni børn. Af disse overlevede kun én søn. Han var opkaldt efter sin morfader og skulle være præst ligesom han. Det er nok grunden til, at man på gården havde ansat en huslærer.

Fordi Karmark havde været en erigeret gård under et grevskab og nu var i selveje, blev ejeren kaldet prorietær, i modsætning til lenenes besiddere, der var "brugere" uden fuld råderet.

Anders Aarup blev forligskommissær, og som sådan døde han januar 1833, da hans kone var gravid med sit niende barn. Enken forløstes fem måneder senere med en datter, der fik navnet Andrea efter sin fader.

Enken, enkemadamme Karen Aarup f. Lund, fik tilladelse til hensiddende i udskiftet bo, og til siden at måtte skifte ved samfrænder, d.v.s. skiftet kunne ordnes v.h.a. slægtnings hjælp, når blot slægtningsene kunne indestå for skiftets rette gennemførelse. Da Karen Aarup allerede året efter agtede at indgå nyt ægteskab, blev der afholdt skifte efter hendes afdøde mand. Der var ingen slægt-

ninge i nærheden, hvorfor skifteretten tillod enken at vælge værger for sig og selv og børnene.

Boopgørelsen udviser en veldrevet gårds indbo og besætning. Bl.a. nævnes 160 lod sølv, for 160 rbdl. linned, en del porcelæn og finere indbo, en arbejdsvogn og en kørevogn. Gårdens værdi var 3.000 rbdl. Boets overskud var på 3.200 rbdl. hvoraf der tilfaldt enken 1.600 rbdl, og hver datter 200 rbdl og sønnen 400 rbdl. Børnenes arvelodder skulle dog blive stående hos moderen. Til sammenligning kan anføres, at da Karens moder døde i 1838 havde hendes tjenestepige løn tilgode for et halvt år, nemlig 10 rbdl. Det ville altså tage pigen otte år at tjene den sum, som bare linnedet var værd!

Karen giftede sig samme år med forvalter Chr. N. Hollesen, som var proprietærsøn. Han og Karen drev nu gården til 1844, hvor Karen døde i barselsseng med sit 12. barn I 1846 var gårdens værdi steget til 7.500 Rbdl. Christian N. Hollesen beholdt gården to år mere, hvorpå han solgte den til T. C. Tøttrup og flyttede til Skanderup sogn, hvor han købte ejendommen Christiansminde.

T. C. Tøttrup havde gården til året 1900, hvor hans søn P. U. E. Tøttrup overtog den. Han var født 1852 og gift med Kirstine Thorup, der var født på Karmark Mølle. I 1913 solgte de Karmarkgaard, der siden har været en del i handelen.

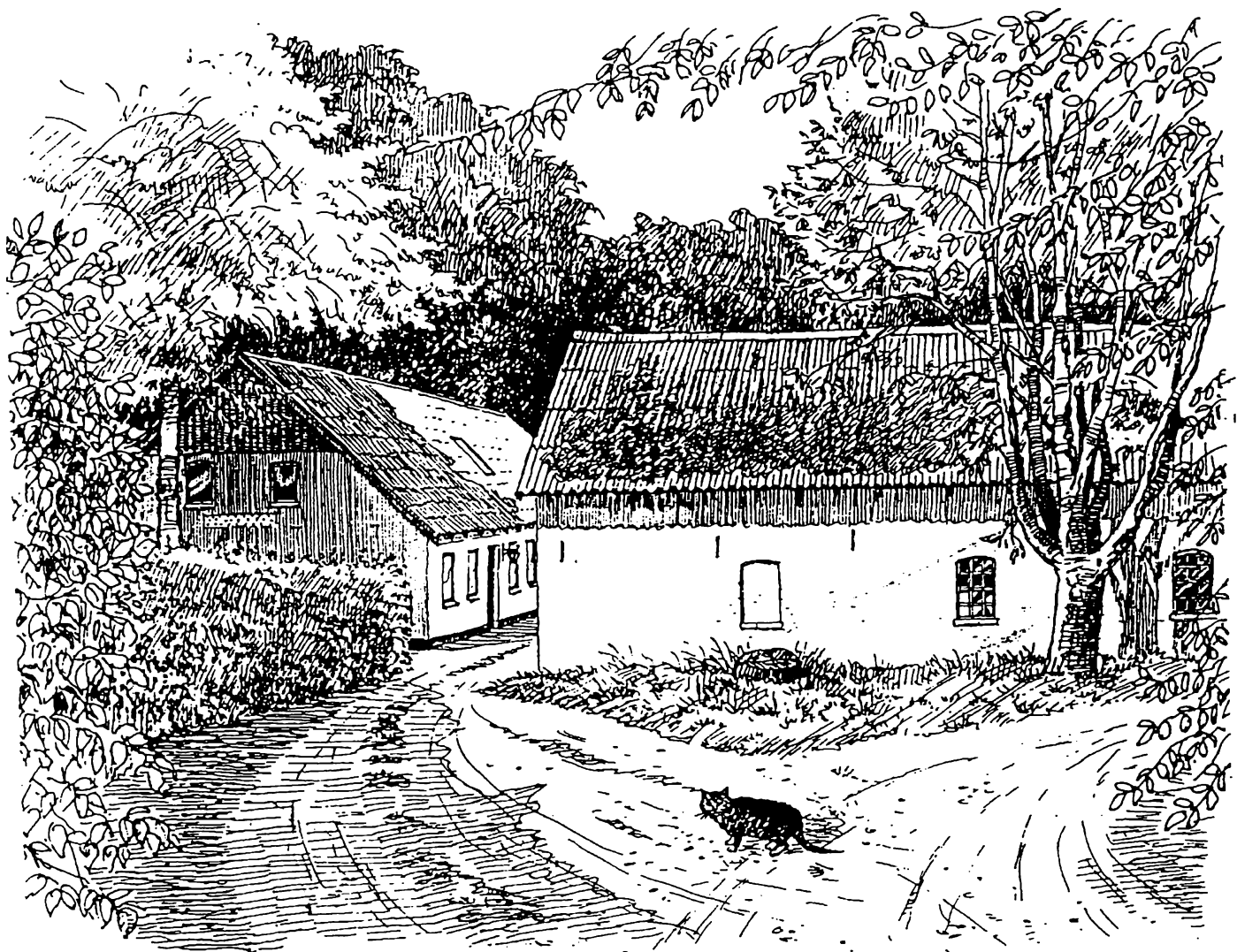
Fra Aarups tid er nu intet tilbage, udover at gårdspladsens belægning - af runde sten og brosten - muligvis kan være fra denne tid.

Under Første Verdenskrig blev de gamle utidssvarende bygninger nedrevet, og man fik opført et smukt anlæg bestående af et stuehus på syv bredde fag, hvor der også var højt til loftet, så man siden har måtte sænke det af hensyn til varmeregningen. Gårdspladsen omkrandses på de tre sider af tre sammenbyggede udlænger, hvor en port i længen vis a vis stuehuset forbinder markvejen, der fører fra landevejen, mod gården. Over porten var en mølle, der siden brændte. Efter branden ryddedes porthullet, og derved deltes udlængerne i to. I de nuværende ejeres tid brændte svinestalden med 160 slagtesvin, og der blev derefter opført en moderne, stor stald. Trods tidens tand er Karmarkgaard stadig et flot anlæg. Bag stuehuset ligger en stor have, og bag denne skimtes i det fjerne skoven, der i sin tid hørte til Karmark, men som nu er solgt fra. Til gengæld har de nuværende ejere købt jord til, så Karmark er på 160 ha.

UAK.

Karmark Mølle i 1920'erne.

Gedemålgården.

Tegning : Poul Andersen.

Gedemålgården

Sakstrup

Landsbyen Sakstrup i Bjergby sogn ved Hjørring blev den 20. september i år fejret, da Bjergby-Mygdal lokalhistoriske forening indbød til Bystævne i anledning af 200 året for landsbyens udskiftning.

Senere flyttede landsbyens gårde og huse ud på deres parceller, og Sakstrup forsvandt.

Gårdejer Frode Haubak, Saxstrupgård har arbejdet med den forsvundne landsbys historie og beliggenhed, og hans store arbejde har lokaliseret samtlige gårde og huse.

Den 20. september rejstes en mindesten, midt i det område, hvor landsbyen havde ligget.

I Matriklen fra 1682-1688 er Sakstrup opført med 4 gårde, der stod for 30 tdr. hartkorn og med et dyrket areal på 252,5 td. land. Det giver et gennemsnit på 63 tdr. land til hver gård, og det var meget, for sammenlignes Sakstrup med Bjergby og Snevre var gårdenes dyrkede areal henholdsvis 38 og 26 tdr. land.

Gedemålgården

På udskiftningstiden omkring år 1800 bestemte landvæsenskommissionen, at bonden Jesper Jensen skulle flytte sin gård ud på Gede Wang.

Dette gamle marknavn er forlængst gået af brug, men et minde derom findes stadigvæk i gårdens navn, Gedemålgården. Gedemål betyder, det afmålte areal til geder. Jesper Jensen havde overtaget gården i 1787, og sad med den til sin død i 1816. Ny bruger af Gedemålgården blev Jens Sørensen, som i 1830 solgte den til Niels Nielsen Houbak.

Den nye ejer var født i 1798 og døde i 1866. Han var gift med Birgitte Jensdatter, datter af gårdejer Jens Nielsen, Rævsvær. I ægteskabet var ingen sønner, så datteren Johanne Marie Nielsdatter (1823-1909) overtog gården.

I 1875 solgte hun Gedemålgården til sin fætter Christian Peter Sørensen Houbak (1845-1934). Han havde været bestyrer af gården. Med i handlen fulgte Johanne Marie Nielsdatter på aftægt.

Den nye ejer byggede i 1877 et nyt stuehus. Det lå på modsatte side af udlængerne i forhold til det gamle stuehus fra udflytningstiden.

Chr. P. Sørensen Houbak var gift med Mariane Nielsen (1860-1942), hvis farfader var bror til hendes mands fader. De fik 7 børn, og 4 sønner fik alle gårde i Sakstrup.

Sønnen Søren Christian Kristiansen Houbak (1883-

1971) overtog i 1920 Gedemaalsgården. Han var gift med Kirstine Rishøj, som efter mandens død sad med gården i 4 år, til sønnen og svigerdatteren, Frede og Ingrid Houbak, afløste i 1975.

Ingrid Houbak f. Dam er fra Børglum og har siden 1986 været medlem af Dansk Slægtsgårdsforenings hovedbestyrelse, og medlem af Vendsysselkredsens bestyrelse.

Frede Houbak er bedre kendt for sit politiske arbejde. Folketingsmedlem i flere perioder for partiet Venstre, amtsrådsmedlem og byrådsmedlem.

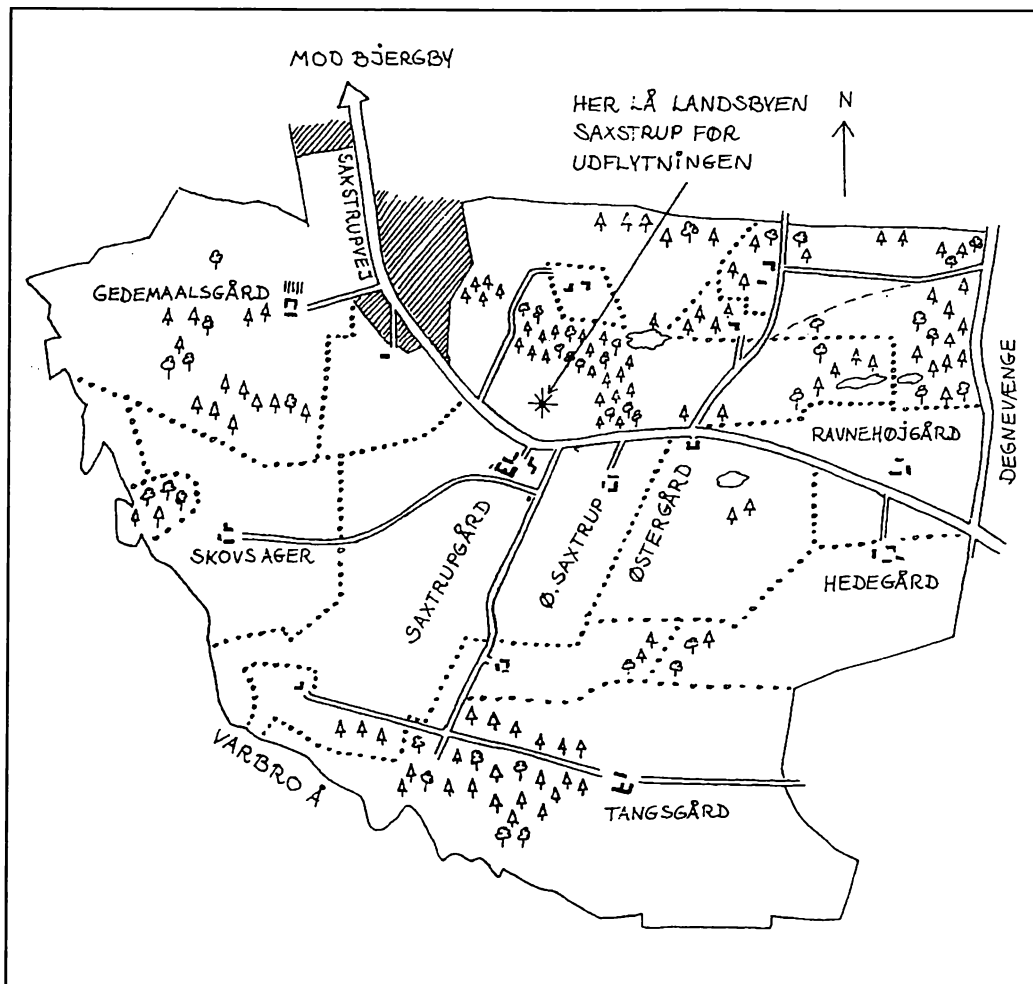
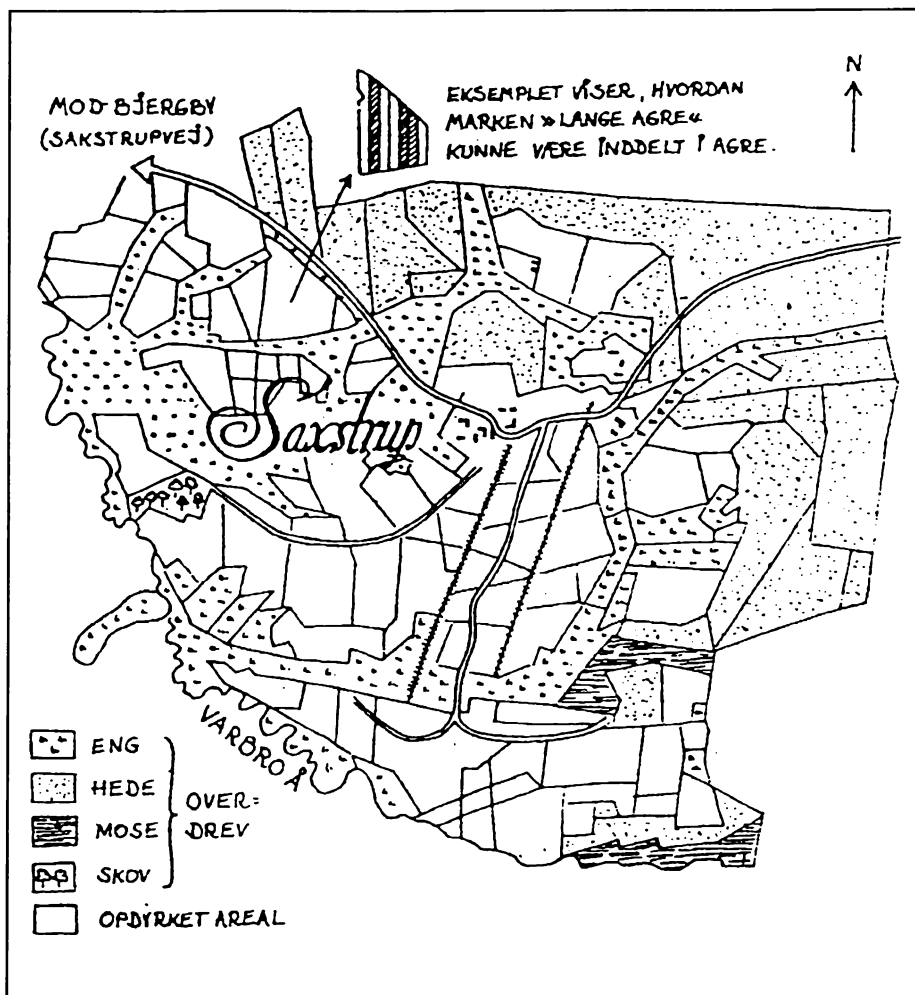
I 1986 blev malkekøerne sat ud. Besætningen var nået op på 46 dyr. Frede Houbaks farfader havde 12 malkekøer og faderen dobledede besætningen.

Frede Houbak har siden 1960 haft mink, som var hans store interesse, og sammen har Ingrid og Frede Houbak opbygget en betydelig minkfarm.

Jubilæet

Den 20. september 1997 afsløredes mindestenen for den nedlagte landsby Sakstrup. Victor Petersen, ejer af det tidligere herresæde Odden, afslørede mindestenen, og udtrykte ønsket om, at det næste århundrede måtte blive landbrugets århundrede.

Efter formanden for Hjørring Kom-

Kortskitse over Sakstrup før udskiftningen.

Kortskitse over Sakstrup efter udskiftning og udflytning.

munes Børne- og kulturudvalg Poul Middelfart, havde bragt en hilsen fik gårdejer Frode Houbak ordet.

Han har brugt mere end 25 år på at finde den fraflyttede landsbys placering. Med snore og numre var de enkelte ejendomme markeret, og efter en kort forklaring blev de enkelte ejere bedt om at stille sig, hvor deres gård lå for 200 år siden.

Bystævnet, som jubilæumssammenkomsten blev kaldt, sluttede med fællesspisning, hvilket var i overensstemmelse med den gode gamle bondekultur.

OGN.

*Mindestenen for
Sakstrup/Saxtrup by.*

Slægtstavle

*Der er kun anført de personer, som direkte har betydning for Gedemålgården.
Ejerne af Gedemålgården er fremhævet.*

Niels Jensen, gårdejer i Rævsvær
g.m. Birgitte Andersdatter.

Jens Nielsen, gårdejer i Rævsvær
(1754- o.1810) g. 1790 m.
Johanne Poulsdatter
(1855-1837)

Birgitte Jensdatter
(1791-1871) g.m.
Niels Jensen Houbak

Niels Jensen, gdr. Rævsvær
(1797-1887) g.m.
Birgitte Nielsdatter (1808-1850)

Søren Jensen "Rævsvær".
(1800-1872) g.1. m.
Ane Marie Christensdatter
G. 2. m.
Johanne Nielsdatter.

Johanne Marie Nielsdatter
(1823-1909). Ugift.

Jens Chr. Nielsen, hmd i Tornby
(1834-1887) g.m.
Ane Marie Christensdatter
(1832-1927)

Mariane Nielsen gift i 1882 med **Kr. Peter Sørensen Houbak**
(1860-1942) (1845-1934)

Søren Kr. Houbak
(1883-1971) g.m.
Kirstine Rishøj
Gedemarksgården

Niels Houbak
Hedegård i Sakstrup

Henry Houbak
Sakstrupgård

Ejnar Houbak
Østergård i Sakstrup

Frede Houbak
(1925-) g.m.
Ingrid Houbak

Frode Houbak

NYT FRA KREDSENE

NORDSJÆLLANDSKREDSSEN

Den 28. juli havde kredsen udflugt til Odsherred med 42 deltagere.

Vi mødtes ved Audebo pumpestationen. Her fik vi god orientering om inddæmningen af Lammefjorden, hvilket arbejde begyndte i 1873.

Arbejdet med dæmningen udførtes med 120 tipvogne og 60 heste. Da dæmningen var færdig begyndte 10 vandsnegle - trukket af 5 dampmaskiner, at tømme Lammefjorden.

Der kunne nu, rundt om Lammefjorden graves en 40 km lang landkanal, til at tage det tilstrømmende vand fra de højereliggende arealer. Fylden blev lagt som en vold ind mod Lammefjorden.

Først i 1938-1939, da den 550 ha store Lammefjordsø blev tømt, var projektet færdigt. Det var ingeniør Markersen, Rødby, som forestod projektet.

"Lammefjordens Dige- og Pumpelaug" har nu moderne elektricitetsdrevne pumper, og der findes alle moderne maskiner til oprensning af pumpekanalen.

Lammefjorden, der er noget af landets mest frugtbare jord er på 5.753 ha, og den ejes af 3.000 lodsejere.

Besøget på pumpestationen sluttede i Lammefjordsmuseet, som er indrettet i det gamle pumpehus fra 1874.

Vi kørte gennem Lammefjorden til Dragsholm Slot, hvor eftermiddagskaffen ventede. Efter kaffen var der rundvisning på slottet, hvor der nu er indrettet hotel.

Dragsholm var en bispeborg, der efter reformationen blev krongods. Senere blev det et baroni for slægten Adeler, og nu ejes Dragsholm Slot og en hovedparcel af godsejer Fl. Bøttger.

Udflugten fortsatte med køretur gennem Vesterlyng, et naturområde på 320 ha, hvor der går 300 kreaturer og 40 heste. Formanden for ejerlauget - Svend Madsen fortalte om Vesterlyngen og betingelserne for indsætning af dyr til græsning.

Udflugten sluttede med middag på Hotel Strandparken i Holbæk.

ÅRHUS AMT

Kredsen har på sin sommerudflugt besøgt fabrikken Nordtank i Balle ved Tustrup.

Fabrikken fremstillede oprindelig tanke, men nu gælder det vindmøllerne. På det sidste er Nordtank fusioneret med vindmøllefabrikken Micon i Århus.

Der deltog 45 medlemmer i turen.

Henry Slemming.

HIMMERLANDSKREDSSEN

Kredsen afholder hyggeaften på "Rebild Hus" fredag, den 28. november kl. 19.00.

Aften indledes med fællesspisning (tag-selv-bord). Derefter vil fhv. højskoleforstander Gorm Jensen (gift med Cleo) fortælle om sit halve liv som sømand.

I relation til emnet vil der være underholdning med harmonikamusik, hvor vi synger med på sømandssange.

Pris incl. kaffe: 140 kr pr. person.

Tilmelding på tlf. 98 35 16 03 eller 98 62 43 24 senest den 20. november.

A. C. Winther Hansen.

VESTSJÆLLANDSKREDSSEN

Den 17. september havde kredsen udflugt til Odsherred. Vi besøgte gulerodsavler Vagn Slott Andersen i Fårevejle Stationsby. Han kunne berette, at før inddæmningen, der begyndte i 1873, var der ved hans ejendom en vandhøjde på 2 meter.

Slott Andersen dyrker meget med gulerødder og kartofler, og han er medejer af et gulerodsvaskeri, som vi også besøgte. Der er stor frasortering, da en salgsgulerod skal have en bestemt størrelse og ikke må være skæve.

Næste besøg var på fabrikken Stelton, hvor man fremstiller mange ting i rustfrit stål, som termokander, askebægre og spisebestik.

Næste besøg var Dragsholm Slot med rundvisning på slottet, der er et af Danmarks ældste beboede huse. Det danner rammen om et hotel og kursuscenter.

Sidste besøg var på Audebo Pumpestation, som kontrollerer vandstanden i Lammefjorden.

Turen sluttede med middag på Hørby Kro.

Arne Højland.

Slægtsgårdstur til Bryssel og Strassbourg

I dagene fra 29. marts til 3. april 1998 indbyder Dansk Slægtsgårdsforenings kredse i Vendsyssel, Himmerland og Århus Amt i samarbejde med Gl. Estrups Venneforening til en studietur til Bryssel og Strassbourg, hvor man besøger EU's institutioner, d.v.s. de faste repræsentanter, kommissionen og Europaparlamentet. Tilmeld bliver der landbrugsrelaterede foredrag, besøg og vintur.

Prisen er 2.750 kr. pr. deltager.
(Tillæg for enkeltværtelse 1.100 kr.)

I prisen er :
Morgenbuffet, frokost mandag, onsdag, torsdag samt afslutningsmiddag torsdag aften.
Endvidere er entreer inkluderet.

Turen udgår fra Hjørring og er med luksusbus.

Rejseleder: EU-sekretær Niels Kirkegaard.

Yderligere turbeskrivelse i næste slægtsgårdsblad eller kontakt
A. C. Winther Hansen, 98 36 16 03.

Returadresse: Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte

Tanker over en pengeseddel

Øster Starup kirke ved Vejle har flere imponerende billedkvadrer, bl.a. dette drabelige relief, hvor løven er ved at fortære en mand. Symbolsk er det djævelen, der opsluger et menneske. Billedets morale er: så længe man er i kirken og lever på kirkens vilkår, er der ingen fare. Løven på Øster Starup kirke er det samme symbol, som løven, der ses på de nye 200-kronesedler. Det er tankevækkende, at man har valgt djævelens symbol til en pengeseddel !

*Langt større bedrifter for ære og sold
måske så man udlændinge øve;
omsonst dog ej dannemænd førte i skjold
med hjerterne løve ved løve;
lad ørne kun rives om jorderigs bold !
Vi bytter ej banner vi skifter ej skjold.*

Grundtvig var sig helt bevidst om sin brug af dyreriget.

Vi ser dobbeltløven i romanske kirkers kvadrer. Der henvises til Jesu to skikkelser - det menneskelige og det guddommelige. Løven var symbol på Juda stamme, og i Ordsprogenes bog står : "Løven, kongen blandt dyrene, der ikke viger for nogen." Foran Salomos trone stod tre løver, så det var meget nærliggende at bruge løven som symbol på kongedømmet.

På Rosenborg Slot ses tre søvløver foran tronstolene. Disse løver vogter tronen, og når monarken en død og står på sit castrum doloris i Christiansborg Slotskirke, flytter de tre søvløver med.

Tendensen i Europa blev gennem middelalderen at løven blev symbolet på kongemagten, mens ørnen symboliserede kejserne. Og i sangteksten ses det tydeligt, at løverne er det antikejserlige.

Ørnen var Jupiters fugl - den blev det heraldiske mærke for kejseren. Ørnen var blevet fuglenes konge, og løven var blevet dyrenes konge.

Løven bruges også som symbol for evangelisten Marcus, vi taler om Marcusløven.

På det sidste har vi fået nye 200-kroner, og her ser vi

også en løve. Og selvom vi taler om "kongens mønt", så er det ikke kongens løve. Ej heller er det Marcusløven.

Det er djævelens symbol

I 1. Peders brev 5 kap. vers 8-9 står : "Brødre vær mådeholdne og årvågne, thi Jeres fjende djævelens går rundt som en brølende løve og ser, hvem han kan opsluge."

I den gamle tekst står : "Fratres sobrii estote et vigilate". På tysk betyder sober ædru, men på latin betyder det mådehold i en meget bred betydning, og her holder vi fast i den klassiske betydning.

Løvefiguren på pengeseddelen er fra en jysk kvadrestens kirke. Og motivet optræder jævnlige på de romanske kirkers billedkvadrer.

Betydningen er, at så længe man er mådeholden og årvågen i sin livsførelse, så er der fred og ingen fare, men når man ikke er mådeholden, årvågen og tilmed opmærksom, er man et let bytte for fristelsen.

Det er i øvrigt tankevækkende, at man har valgt djævelens symbol på en pengeseddel !

På Landet kirke på Tåsinge ses en meget smuk romansk portal, over den ene søjle ses løven og over den anden søjle ses en kentaur.

Kentauren er fabeldyret, halv hest og halv menneske. Den er symbolet på fristelsen og lidenskabene.

Inden længe får vi nye halvtreds-kronesedler, og her ser vi kentauren fra Landet kirke !

OGN.